

УДК 378.14:378.06:343.211.3

ПРОФЕСІЙНО-ПРАВОВА ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЇХ ЕФЕКТИВНОЇ РОБОТИ ІЗ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСОБИСТОСТІ

Гриник Ігор Миронович

м.Дрогобич

Стаття присвячена проблемі професійної підготовки соціальних педагогів до соціально-правового захисту особистості. Проаналізовано праці вітчизняних та зарубіжних науковців, що презентують дискусії щодо підготовки фахівців соціально-педагогічної роботи до правозахисної діяльності. З'ясовано, що професійно-правова освіта соціальних педагогів в умовах сьогодення виступає запорукою ефективного розв'язання питань соціально-правового захисту різних груп населення, в тому числі дітей та молоді.

Ключові слова: соціальний педагог, професійно-правова підготовка соціальних педагогів, соціально-педагогічна робота, правова культура, правова компетентність.

Питання ефективної підготовки соціальних педагогів і соціальних працівників до різних аспектів майбутньої професійної діяльності, зокрема і соціально-правового захисту дитинства, привертає сьогодні значну увагу світової і вітчизняної наукової спільноти, адже це завдання й обов'язок, відповідно до актуальних запитів суспільства і держави визначається наскрізним для усіх напрямів соціальної і соціально-педагогічної роботи. Результатом цього стало накопичення наукових праць, що презентують дискусії щодо підготовки фахівців соціальної і соціально-педагогічної допомоги до правозахисної діяльності з різними категоріями населення, у тому числі і з дітьми та молоддю, а також відображають різні аспекти досліджуваної проблеми.

На сьогодні серед українських та зарубіжних науковців активні дослідження у цій царині ведуть М. Гарашкін, М. Горбушина, Я. Кічук, І. Ковчина, А. Коротун, А. Молчанова, Г. Садрисламов, О. Шульга та ін., вказуючи на незаперечну соціальну значущість питання соціально-правової допомоги дорослим і дітям, важливість належної підготовки фахівців до її здійснення та проводячи системний аналіз теорії і практики їх правової освіти, визначаючи її основні проблеми, шляхи їх подолання.

У роботах цих дослідників передовсім акцентується увага на осмисленні проблеми здійснення соціально-правового захисту людини і дитини, поглибленні уявлення про охоронно-захисні функції соціального педагога / соціального працівника в контексті виявлення сутнісних характеристик його правозахисної роботи. Вона презентується вченими як професійна діяльність, спрямована на захист прав людини і дитини, сприяння в реалізації правових гарантій різних категорій населення, підвищення правової культури дітей, їх батьків і педагогів, а також формування їх переконань, ціннісних орієнтацій та світогляду на основі поваги до загальнолюдських прав [2]; [6]; [7].

Мета статті полягає в аналізі основних підходів до проблеми професійної підготовки соціальних педагогів до соціально-правового захисту особистості.

Отже, в умовах сьогодення, зауважують М.Гарашкін, А.Коротун, А.Молчанова, О.Шульга та ін., проблема оволодіння майбутніми фахівцями соціальної сфери правовою культурою набуває виняткової значущості, оскільки сутність їхньої діяльності безпосередньо пов'язана з питаннями реалізації та захисту прав людини. З огляду на це соціальний працівник / соціальний педагог зобов'язаний кваліфіковані розв'язувати професійні завдання соціально-правової

підтримки, надавати соціально-правові послуги, приймати рішення, що стосуються долі людини, на правовій основі здійснювати вибір соціальних технологій.

Аналіз праць згаданих вище науковців свідчить про спрямованість їхніх зусиль головно на визначення функціонально-структурного складу правової компетентності чи правової культури фахівця соціально-педагогічної роботи як передумови успішної подальшої правозахисної діяльності й обґрунтування комплексу ефективних педагогічних умов її формування. Здебільшого правова культура чи правова компетентність соціального працівника / соціального педагога розглядається як складова їх загальної професійної культури, що визначає правову орієнтацію особистості в контексті професійної діяльності, чи як особистісно-професійна характеристика, яка відображає здатність на основі цінностей, знань, досвіду діяльності розв'язувати соціально-правові проблеми людей відповідно до їх правового статусу, до пріоритету загальнолюдських прав та інтересів державної правової ідеології у професійній соціальній чи соціально-педагогічній діяльності, до її деонтології, етичних принципів, нормативних меж і стандартів [2]; [6]; [7]; [9].

Правова компетентність передбачає здатність фахівця успішно розв'язувати соціально-педагогічні завдання відповідно до нормативно-правових документів, захищати права і законні інтереси об'єкта соціальної діяльності. Як інтегральна властивість особистості соціального педагога / соціального працівника, правова компетенція ґрунтується на правових цінностях суспільства, є вираженням готовності застосовувати систему правових знань і умінь у здійсненні соціально-правового захисту людини й дитини, правового виховання учнів та їхніх батьків, виявляючи при цьому такі професійно значущі якості, як правова активність і відповідальність [3]; [6]; [8].

У сучасній науковій літературі підготовка майбутнього соціального працівника чи соціального педагога до правозахисної діяльності розглядається як цілісний освітньо-виховний процес, спрямований на набуття студентами досвіду соціально-правового захисту різних груп населення, оволодіння компетенціями і цінностями, необхідними для творчої розробки та реалізації соціально-правових технологій у різних напрямках соціальної роботи. Аналіз проведених досліджень засвідчує, що основними способами досягнення більшої ефективності процесу правової підготовки соціального педагога / соціального працівника сьогодні є:

- спрямування змістово-технологічного забезпечення їх профільної підготовки на вимоги та специфіку роботи соціальної роботи в рамках правового поля професійної діяльності;
- стимулювання соціально-морального та професійно-правового розвитку їх особистості шляхом організації освітнього середовища, що підтримує правові установки і соціально-правові цінності (повага права, орієнтація на права і свободи людини, законність та ін.);
- реалізація правової освіти (правового навчання і правового виховання) студентів протягом усього періоду їх навчання у рамках навчально-професійної, наукової, соціально-культурної діяльності та діяльності у період практики;
- застосування комплексу взаємопов'язаних освітніх тех-

нологій, що враховують специфіку педагогічного правозахисного процесу як простору професійної самореалізації соціального педагога / соціального працівника;

- практична орієнтація підготовки, яка проявляється через участь студента в комплексі логічно взаємопов'язаних спеціалізованих соціально-педагогічних практик, що відображають різні види та рівні правозахисної діяльності соціальних чи соціально-педагогічних працівників [1]; [3]; [6]; [9].

Серед українських вчених вагомий внесок у розробку питань професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до правового захисту населення загалом і дітей зокрема здійснений І. Ковчиною. У її фундаментальному дослідженні проведено ґрунтовний аналіз проблеми підготовки фахівців цієї галузі до соціально-правової діяльності, узагальнено досвід зарубіжних країн у цій сфері, розроблено й апробовано модель їх правової освіти тощо.

Загалом вчена розглядає соціально-правовий захист як один із видів професійної діяльності соціального педагога, спрямований на реалізацію прав та інтересів особистості, а підготовку до його здійснення передовсім як передачу інформації про законодавчо визначені соціальні норми, на основі якої здійснюється формування знань і навичок з метою подальшого впровадження їх у соціальне середовище особистості. Цінним здобутком науковця стала розробка й апробація на практиці моделі підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціально-правової діяльності, що містить авторські навчальні програми дисциплін соціально-правового спрямування, зокрема «Основи соціально-правового захисту особистості» (1 курс), «Самозахист особистості» (2 курс), «Соціально-педагогічна профілактика правопорушень серед молоді» (4 курс), які передбачають формування відповідних знань і вмій, а також технології їх застосування у практичній правозахисній діяльності соціальних педагогів [5].

Ця проблематика простежується і в дослідженні Я. Кічука, що також спрямовує зусилля на пошуки шляхів подолання актуальних проблем професійно-правової підготовки майбутніх соціальних педагогів як передумови їх ефективної роботи із захисту прав особистості. Підготовка до правозахисної діяльності, на думку вченого, передбачає

передовсім формування умінь студентів приймати обґрунтовані правовими нормами професійні рішення, основою яких є їх спроможність орієнтуватись у правових явищах.

У процесі дослідження науковець визначив педагогічні умови, що суттєво підвищують якість професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до правового захисту людини, серед них: усвідомлення особистістю на рівні переконань соціально-професійної значущості правової компетентності; актуалізація правової освіченості майбутніх фахівців; організація позитивного спілкування у підсистемах «викладач права – студент – вихованець», «студент – соціальний педагог – практик – супервізор», «студент – студентська академгрупа – майбутній фахівець»; стимулювання рефлексивної доміанти процесу взаємодії майбутнього соціального педагога з вихованцем у період практико-орієнтованого навчання. Загалом для оптимізації підготовки студентів спеціальності «соціальна педагогіка» до майбутньої правозахисної діяльності вчений запропонував дев'ять авторських спецкурсів з відповідної тематики, апробувавши їх на практиці та довівши їх ефективність [4].

Отже, здійснені дослідження вітчизняних і зарубіжних учених ще раз доводять гостроту проблеми соціально-правового захисту населення й особливо дитинства як його найбільш вразливої категорії, актуалізуючи пошуки нових шляхів належної підготовки фахівців соціальної сфери до його здійснення, сприяють глибшому осмисленню процесу формування правової компетентності студентів у процесі їх професійної підготовки у різних навчальних закладах, виявленню його позитивних рис та дають можливість скористатися цим досвідом у розв'язанні нагальних питань правової освіти соціальних педагогів в Україні. Їх аналіз дає змогу глибше усвідомити суть правозахисної діяльності у системі соціальної і соціально-педагогічної допомоги в Україні й за рубежем, з'ясувати мету і завдання підготовки фахівців до її виконання, зрозуміти зміст та технології цієї підготовки. Ці роботи сприяють осмисленню основних проблем професійно-правової освіти соціальних педагогів і соціальних працівників в умовах сьогодення як запоруки ефективного розв'язання питань соціально-правового захисту різних груп населення, в тому числі дітей та молоді, а також наявні способи і можливості їх подолання.

Література та джерела

1. Абашкіна Н.В. Підготовка соціальних педагогів у Німеччині: Методичні рекомендації щодо удосконалення підготовки соціальних педагогів в Україні на основі використання німецького досвіду / Н.В.Абашкіна. – К.: Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, 2003. – 23 с.
2. Гарашкин Н.А. Формирование правовой культуры будущего социального работника в вузовской подготовке: дисс. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 / Никита Александрович Гарашкин; Тамбовский государственный университет им.Г.Р.Державина. – Тамбов, 2010. – 205 с.
3. Горбушина М.В. Формирование правовой компетентности у будущих специалистов социальной работы в процессе профессиональной подготовки в вузе: дисс. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.08 / Мария Владимировна Горбушина; Ульяновский государственный университет. – Ульяновск, 2007. – 210 с.
4. Кічук Я.В. Теоретичні і методичні засади формування правової компетентності майбутнього соціального педагога в умовах університетської педагогічної освіти [Текст]: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти» / Ярослав Валерійович Кічук; Південноукраїнський національний педагогічний університет ім.К.Д.Ушинського. – Одеса, 2010. – 40 с.
5. Ковчина І.М. Теорія та практика підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціально-правової діяльності [Текст]: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти» / Ірина Михайлівна Ковчина; Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. – К., 2008. – 42 с.
6. Коротун А.В. Формирование правовой компетентности у будущих социальных педагогов в процессе профессиональной подготовки: дисс. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.08 / Анна Валериановна Коротун; ГОУ ВПО «Уральский государственный педагогический университет». – Екатеринбург, 2010. – 279 с.
7. Молчанова А.В. Формирование профессионально-правовой компетентности социального педагога в вузе: дисс. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.08 / Алла Владимировна Молчанова; Российский государственный социальный университет. – М., 2008. – 219 с.
8. Садрисламов Г.Ф. Правовая подготовка социального работника в высшем негосударственном учебном заведении: дисс. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Геннадий Фаридович Садрисламов; Российская Академия Образования, Институт среднего профессионального образования. – Казань, 1999. – 250 с.
9. Шульга А.А. Подготовка социального педагога к правозащитной деятельности в системе высшего профессионального образования: дисс. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.08 / Алексей Алексеевич Шульга; ГОУ ВПО «Новосибирский государственный педагогический университет». – Новосибирск, 2006. – 172 с.

Статья посвящена проблеме профессиональной подготовки социальных педагогов к социально-правовой защите личности. Проанализированы труды отечественных и зарубежных ученых, представляющих дискуссии по подготовке специалистов социально-педагогической работы к правозащитной деятельности. Выяснено, что профессионально-правовое образование социальных педагогов в условиях настоящего времени выступает залогом эффективного решения вопросов социально-правовой защиты различных групп населения, в том числе детей и молодежи.

Ключевые слова: социальный педагог, профессионально-правовая подготовка социальных педагогов, социально-педагогическая работа, правовая культура, правовая компетентность.

The article is devoted to the problem of the training of social pedagogues for social and legal protection of the individual. The works of Ukrainian and foreign scientists that present discussions on the training of specialists of socio-pedagogical work to advocacy have been analyzed. It has been found out that professional and legal education of social pedagogues in today's conditions becomes the key to effective tackling social and legal protection of various population groups, including children and youth.

Key words: social pedagogue, professional legal training of social pedagogues, socio-pedagogical work, legal culture, legal competence.